

יש סוברים שאעפ"י שהתירו לו לנפח ולילך בשביל מצוה [שהרי מערבים לצורך מצוה], מכל מקום טמא הוא (עפ"י תור"פ; האגודה). ויש חולקים (עפ"י רבנו תם).

וכן מדברי התור"ד נראה שנקט שטוהר, שכן כתב להלן שאף שהכהן אינו מוזהר על טומאה הבאה לו מנגיעת כלים טמאים, אינו חפץ לילך לשם ולהיטמא. ומשמע שלכך אינו עירוב, מאחר ואין נוח לו להגיע אל העירוב. וא"כ משמע שבבית הפרס שהתירו לערב, משום שלא נטמא – אם לא שנחלק בדוחק בין טומאה דאורייתא לטומאה דרבנן. אכן בר"ן שם (עפ"י דקדוק דברי רש"י) משמע שאינו סובר סברא זו. וכן מוכח מר"פ עצמו שכתב להלן שבחולין בבית הקברות אין לחוש אם מטמא עצמו בנטילתה.

עוד בדיני בית הפרס – ע' ביוס"ד בכורות כט, בסיכומים.

'אהל זרוק' – אהל שאינו קבוע במקום אחד כל הימים. ופירש רבנו יהונתן שמדובר שאין בין הטומאה לתיבה פותח טפח, וסוברים חכמים טומאה רצוצה היא ובוקעת ועולה. ורבי יהודה חולק וסובר אהל זרוק שמו אהל ואין הטומאה בוקעת כיון שיש לו חלל טפח, ואעפ"י שאין בינו ובין הטומאה טפח. ואולם משאר הראשונים שמפרשים שהאהל נע ונישא על ידי אנשים, סתמא דמלתא יש טפח בין הטומאה לאהל, ואין מקור לחידוש הר' יהונתן שאעפ"י שהטומאה רצוצה האהל מפסיק.

*

'כי הוה אזילנא בתריה דרבי יוחנן למיכל פירי דיגנוסר... והוה אכיל להו לכולהון ואמר שבועתא דלא טעים לי זיונא' –

והיה מעשה אשר בתקופת הקיץ, לעת השפע בפירות, ברך היהודי (-) הוא רבי יעקב יצחק מפשיסחא, 'היהודי הקדוש' 'שהחיינו' על פרי חדש ואכל ממנו במידה יתרה שאין בכח אנוש לשאתה. הובהל אליו תלמידו החביב, זה שנודע אחר כך בשם הרבי ר' בונים, שבקי ברפואות היה, למצוא לו מזון ולהקל על מכאוביו. ראה ר' בונים את מצבו כי ברע הוא ויתרעם עליו ויאמר: 'אם אין יכולים – אין אוכלים' ענה היהודי ואמר לו: לא כך, בונים, אדם שהוא נקי מתאות האכילה, עתיד הוא ליתן דין וחשבון על כל פרי שמנע עצמו מלאכול, וכדאית היא מצוה זו למסור את הנפש עליה בעל כל מצוה אחרת! אף זו מצוה של חסד היא, חסד שעושה האדם עם המאכל והמזון...' (מתוך חסידים ואנשי מעשה כרך א' איש יהודי היה).

דף לא

'דמייתי לה אחוריה'. ברש"י ובריטב"א ועוד מפרשים משמע שהגירסא היא 'אחודיה' – על חודו של הכלי, שאין בו רוחב טפח.

והיה אפשר לתרץ בפשוטי כלי עץ שאין ברחבם טפח, אלא להשמיענו בא שאין גוזרים בחודה אטו שלא בחודה (ריטב"א).

הגם שעיקר הנידון בגמרא הוא רק על האפשרות ליטלה ולא על הנטילה בפועל, מ"מ נקטו בדוקא אופן כזה שמחזיקו על חודו כדי להשמיענו אגב גררא שמותר גם בפועל לעשות כן.

'אי הכי מ"ט דרבנן' – והלא אפשר לו להתקרב עד לקבר היחידי ויטול העירוב בפשוטי כלי עץ (רשב"א). ואעפ"י שהקבר מטמא סביבותיו ד' אמות מדברי חכמים – יכול ליכנס בשידה ותיבה, שהרי הטעם הוא משום הרחקה ואין לך הרחקה גדולה מזו (תוס'). ויש אומרים שלצורך העירוב התירו לו להתקרב לקבר, כשם שהתירו לו טומאת בית הפרס (תור"פ).

הרשב"א לא נחית לכל זה, נראה משום שאפשר לו לעמוד בריחוק ד' אמות ולהושיט כלי ארוך ליטול העירוב, ומסתמא אף באופן זה חכמים אסרו, ולכך שאלו מאי טעמא. וכן מפורש בריטב"א. ולפירוש זה אין ראייה מהגמרא שמותר לכהן ליכנס בתוך תיבה בסמוך לקבר. ומרבנו פרץ משמע שלא התירו אלא לצורך עירוב וכד'.

ויש לדון בכלי רכב העובר ליד הקברים, שמא אף להתוס' יש לאסור, כי דוקא כשנכנס בשידה תיבה כדי לא להיטמאות, הרי כל כניסתו מוכחת שנמנע מלהיטמא, משא"כ בנסיעה רגילה בכלי רכב. או שמא מ"מ לא גזרו כשנכנס עם דבר החוצץ. ויש לדון אם הרכב טמא מדרס א"כ אינו חוצץ אילו היה מאהיל, ובמג"א (ר"ס תט) מבואר שלא התירו אלא בכלי המכיל ארבעים סאה ולא בכלי המיטלטל, ולדבריו לכאורה יש לאסור גם בטמא מדרס. ואולם הבאה"ל פקפק על דברי המג"א שהרי טעם ההתרשמות הרחקה, מה לי כלי המקבל טומאה אם לאו.

ובתוס' רא"ש כתוב שאין הכהן מוזהר על הרחקת ד' אמות מקבר שאינה אלא מדרבנן. ואולם אין כן דעת שאר פוסקים (ע' יו"ד שעא,ה).

'קסברי אסור לקנות בית באיסורי הנאה'. ומכל מקום הוצרכו לומר בטעם חכמים משום אהל זרוק לאו שמיה אהל [וכן מדויק מלשון המשנה, שרבי יהודה נימק טעמו שיכול לחוץ ולילך – משמע שעל כך חולקים חכמים], כי במשנה מדובר שהניחו בין הקברות ולא בקבר ממש הלכך אין שם איסור הנאה, אבל כאן שנותנו בקבר ממש והוא קונה בו שביתה, הריהו קונה בית באיסורי הנאה (תור"פ).

יצוין שהרמב"ם (עירובין ו, י"ז וכ"ה בשו"ע תט, א) הביא טעם זה על בית הקברות שאסור בהנאה. ומ"מ בכלל 'בין הקברות' ששינוי משמע אף כשמניחו במקום המותר בהנאה כגון בקרקע שבצדי הקבר (עש"ך שסד; משנ"ב תט סק"ב) אלא שכדי להגיע אליו צריך לעבור על הקברות – וע"כ משום אהל זרוק ל"ש אהל.

'... ומר סבר מערבין אפילו לדבר הרשות' הלכך אסור להניח העירוב על הקבר משום איסור הנאה, אפילו כשבא לערב לדבר מצוה, שלא חילקו חכמים וגזרו לאסור בכל אופן – כי כן משמע שעל אותו אופן שמתיר רבי יהודה חכמים אוסרים, והיינו לדבר מצוה (עפ"י רש"ש; טורי אבן ר"ה כח באבני מילואים).

ויש שהוכיחו מכאן שלדעת האומר אין מערבים אלא לדבר מצוה, אם עירב למצוה אין יכול לילך לדבר הרשות על סמך עירוב זה [כפי שצדד בהג"א מדברי רש"י, ודלא כפסק הטושו"ע] – שאם כן ודאי היה לנו לגזור גם לדעה זו שמא ילך לדבר הרשות על סמך העירוב שבבית"ק (ערש"ש; פרי יצחק ח"ב יא). ולכאורה נראה לדחות שלאחר שקנה שביתה לדבר מצוה בהתר, במה שהולך עכשיו לדבר הרשות אינו נחשב כנהנה מבית הקברות, מאחר שכבר הותר בהנחת העירוב ועיקר ההנאה בהנחת העירוב ולא במה שהולך אחר כך (ע"ע בגדר האיסור באבני מילואים כח, ס ובקה"י יא).

ויש מי שפירש טעם אחר; לכאורה יש לשאול הלא כשמערב לדבר מצוה יש לו גם הנאה מלבד המצוה, כגון בהליכה לבית המשתה [ואפילו לבית האבל אפשר שיש לו הנאה בכך שמחזיק לו הלה טובה] ומדוע מותר – אלא הואיל ואין מערבים לדבר הרשות, ולא היה העירוב חל להתיר דבר הרשות, אם כן עיקר חלות העירוב הוא למצוה, וההנאה הנלווית טפילה לה מאחר שכל מציאותה אפשרית רק בגלל המצוה [וכעין הסברא שכתבו התוס' שלכך אסור לשרוף תרומה טמאה ביו"ט הגם שמסיקה תחת תבשילו והריהו שורף לצורך אוכל נפש – מפני שלולא המצוה היה אסור לו ליהנות מהתרומה, ורק בגלל מצות השריפה מותר לו גם להנות, הלכך עיקר המעשה הוא למצוה ולא לאוכל נפש]. לא כן אם מערבים לדבר הרשות,

אין דבר הרשות תלוי במצוה לפיכך אסור משום ההנאה הנוספת (עפ"י אבני נזר שג, ח-ט. וזוה הוכיח שלדבר הרשות לא חל העירוב אפילו בדיעבד).

זומר סבר ניהא ליה דמינטרא דאי איצטרין אכיל ליה. יש לעיין כיון שעבר והניחו – איסורא דעבד עבד ומדוע לא יהא עירובו עירוב, הלא עצם חלות העירוב אינו אסור שהוא מצוה, אלא השמירה אסורה והרי גם אם אינו עירוב נוח לו בשמירתו [ואעפ"י שאילו ידע שאינו עירוב לא היה מניחו שם, מ"מ מאחר שהניחו הרי נהנה בשמירתו על הקבר]. שו"ר בחדושי רעק"א שעמד על כך ולא תירץ, ע"ש.

ואין לומר שמלשון המשנה משמע שמדובר שאחרים מערבים לו, ולכך אינו עירוב, כדי שלא יעבור על איסור בכך שיקנהו, אבל אם הוא עצמו הניח מאכל שלו הוי עירוב – שהרי ברמב"ם (ו, יז) משמע שגם הוא עצמו שהניח עירובו שם אינו עירוב.

וי"ל כל שמעשה העירוב באיסור נעשה, אמרו חכמים שאינו עירוב – כדי שלא יבוא לעשות כן לכתחילה. וכן משמע לכאורה ממה שכתבו הראשונים (עבוה"ק בית נתיבות ה; אהל מועד הל' עירובין ז) בסוגיא דלהלן לח: שהמערב מיו"ט לשבת אינו עירוב, הגם שאיסורו רק משום הכנה או קניית בית ביו"ט. אך יש לדחות הראיה ששונה שם כיון שאמרו שאינו עירוב, שוב אין כאן הכנה וקניית בית. ומ"מ גם כאן י"ל שפעמים רוצה בקיומו רק בגלל שהעירוב קונה ויצטרך אליו בשבת, אבל אם אינו קונה יישאר בביתו ולא יצטרך לו לאכלו [וכן יש לדקדק מלשון כמה ראשונים, שלכך רוצה בשמירתו מפני שיצטרך לו לשבת זו הואיל וקנה שם שבתה].

עוד יתכן לפרש שלדעת חכמים, העירוב מעיקרו צריך להיות באופן שנוח לו בשמירתו, שרק אז דעתו ודירתו שם, הלכך חלות העירוב גופא תלויה בכך שהוא ראוי לשומרו שם ונוח לו בכך [עכ"פ בין השמשות], וכיון שאסורה לו ניהותא זו, אין זו דירה הראויה.

ובזה יתכן ליישב דברי הריטב"א שלחכמים החולקים על סומכוס מערבים בבית הקברות מפני שראוי לישראל. וצ"ע הלא מ"מ נהנה בשמירתו שם. ולפי הנ"ל יש לומר כיון שלחכמים די בכך שראוי לאחרים א"כ אין צריך מדיני העירוב שיהא ראוי לו לשמירה, שהרי כלל א"צ שיהא ראוי לו לאכילה, הלכך אעפ"י שעשה איסור בכך ששומר שם – עירובו עירוב, שאין זה תנאי במהות העירוב שיהא שמור לו.

דמאי הא לא חזי ליה? – מיגו דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזו ליה השתא נמי חזי ליה. מכאן ומעוד מקומות הקשו אחרונים (שער המלך לולב ח, ב ועוד) על דעת האוסרים להפקיר בשבת (רמב"ן ריש פסחים [ושם מוכח שאפילו כשאין כוונתו שאחרים יזכו בו אסור, ואף לדבר מצוה]; פרי חדש ועוד). יש מי שתירץ, הואיל ואין מערבים אלא לדבר מצוה כגון בית המשתה ובית האבל שהן מצוות דאורייתא [ואהבת לרעך כמוך] שכבר חלו, לפיכך נדחה איסור דרבנן של משא ומתן וקנין בשבת לצורך מצוה דאורייתא, באופן זה שההפקר אינו נצרך לגופו אלא כדי להוציא ממנו נכסיו שייחשב 'עני' (ע' אבני נזר יו"ד שסו, יא ואילך).

ופלפל שם לחלק בין אם כבר חלה המצוה או לא חלה – כמצות 'תשביתו' בשבת ערב הפסח. וצ"ע וכי לא התירו לו עירוב בכגון זה, כגון לילך להסיר מצו. ועוד הלא כתבו הפוסקים (סמ"ג ועוד. ע' או"ח תטו) שאף למצוה שאינו מחויב בה התירו כגון להשתתף בברית מילה, וכן הרוצה לטייל בפרדס בשבת שיש בו שמחה.

ולכאורה יש לתרץ שמ"מ מותר לו להפקיר בין השמשות, שאעפ"י שלסומכוס קא איירינן כמוש"כ התוס', והוא הלא אסור שבות בין השמשות, כאן שאינו צריך לגופו של הפקר אלא לסלק הנכסים ממנו כנ"ל, הרי זה כתרי דרבנן באיסור של דיבור. גם יתכן שהפקר כל נכסיו לאו דוקא, אלא די אם נותן כל מאכלים שבידו לאחרים והריהו כאכסניא שאין לו לאכול משלו.

עוד יש לחדש שאעפ"י שבפועל אסור לו להפקיר, נחשב הדבר ראוי הואיל ואינו אסור בעצם, ויש להוכיח כסברא זו מדברי הראב"ד המובא בראשונים להלן (ע' מש"כ להלן לב: לג. לו. וכסברא זו כתב בחדושים ובאורים, וע"ע ביוסף דעת שבת קלא:).

‘ע"ב) אכסניא'. יש מפרשים [דלא כפרש"י ועוד] כפשוטו: אכסניא, והקלו בדבר כדי להרגיל במצות אכסניא (פירוש הרמב"ם למשנה דמאי ג,א; רבי ישמעאל בן חכמון).

‘ומה ראית'. מפשט דברי רש"י משמע שהקושיא היא לומר להפך; הקדימו בשבליים חייב בתרומה גדולה והקדימו בכרי פטור (וכן פירש הריטב"א, ע"ש). ויש ליתן טעמים בדבר; הקדימו בשיבולים מסתבר לחייב את הלוי מפני שהיה לו לידע שלא הופרשה תרומה גדולה, שאין הדרך להפרישה בשבליים, משא"כ בכרי, היה הלוי סבור שכבר הורמה התרומה (עפ"י תוס' הרא"ש בשם רבנו מאיר). ועוד, בהקדימו בכרי כבר חל חיוב הרמת תרומה על בעל הבית, הלכך י"ל שפטרה תורה כשבא המעשר ליד הלוי, שכלפיו אינו טבול אלא לתרומת מעשר. משא"כ כשהקדימו בשיבולים שלא נתמרח אצל בעל הבית אלא ביד הלוי, יש מקום לומר שחל על הלוי חיוב תרומה גדולה במירווחו. ומתוך שסברא יותר לחייב את זה שכבר נעשה דגן מקודם, שלא פקע חיובו (עפ"י שפת אמת).

‘אבל לא בטבל. פשיטא?' אעפ"י שראוי לתקנו בכניסת היום לדברי רבי (לד) שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות – אך הואיל ועתה אינו ראוי כלל, לא לו ולא לאחרים, אין מועיל מה שראוי לתקנו (עתוס' וש"ד לעיל ל: רשב"א).

לא הבנתי דברי הרשב"א כאן שכתב סברא זו רק לחכמים אבל לסומכוס משמע שמועיל מה שראוי לתקנו אף בדבר שאינו ראוי כלל, ויוצא סומכוס וחכמים נחלקו בסברות הפוכות, שלחכמים מועיל מה שמוותר לאחרים ואין מועיל מה שראוי לעצמו ע"י פעולה, ולסומכוס להפך. והוצרך לכך משום הסוגיא דלעיל, ממה שהוצרכו לומר שסובר סומכוס אסור לתקן הטבל בין השמשות. וצ"ע מה היה ההכרח בגמ' שבגללו הוצרכו להעמיד כן, ומדוע לעשות מחלוקת נוספת בין סומכוס וחכמים. גם קשה מהקדש שהכל מודים שאין מערבים בו והרי יכול לישאל עליו. והרי הרשב"א עצמו הוכיח משם שאין אומרים 'הואיל' בכגון זה, ומפורש שם שגם סומכוס מודה בדבר. וצ"ע.

אמנם כבר ביאר הרשב"א ובתור"פ שם שלא אמרו לעיל אלא גבי תרומה שעכשיו היא ראיה לכהן, והנידון רק שאם יישאל על התרומה ותחזור לטיבלה, יהא אז ראוי לתקנה לרבי, בזה אומרים 'הואיל' מפני שעכשיו הדבר ראוי, אבל בדבר שהוא אסור עכשיו, אין מועיל מה שראוי לתקנו (ובשפ"א שם תמה כמעט הדבר. וע' אבני נזר או"ח של, יז שכתב חילוק זה מדנפשיה ולמד מכאן לכיו"ב. וע"ע שו"ת פרי יצחק ח"ב יט).

וכן יש לומר בהקדש ובמעשר שני שלא נפדו – והלא ראוי לחללם? אלא שכיון שעכשיו אינם ראויים לא לו ולא לאחרים, אין מערבים בהם. ועוד יש לומר שאסור לחללם בין השמשות (תורי"ד).

‘בטבל טבול מדרבנן'. ע' במובא לעיל ל: אודות שאלת הראשונים הלא ראוי ליתנו לקטנים לאכילה.

‘השולח עירובו... ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב'. טעם הדבר פירש רבנו יהונתן (והובא בפוסקים או"ח תט, ח), שכל החשוד על הדבר לא מעיד עליו (ע' בכורות ל), כי שמא שקר הוא מעיד כשאומר שהביאו לשם. ואפילו ימצא שם העירוב, שמא לא הניחו שם על מנת כן. ויש שכתבו שאין הטעם משום חוסר נאמנות אלא משום שאינו בר עירוב אין בכחו לעשותו (ע' בהגר"א שפה סק"ב ובאריכות בחדושי הנצי"ב כאן).

‘כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצרות'. רש"י מפרש שבעירובי חצרות די במעשה שיתוף בעלמא וממילא הם מעורבים ואין צריך קנין, משא"כ בעירובי תחומין צריך לקנות שביתה וקטן אינו בר קנין.

והתוס' פירשו שהחילוק הוא בענין נאמנות הקטן, שהקלו חכמים להאמינם בעירובי חצרות שאין להן עיקר מהתורה ולא בעירובי תחומין הנסמכים על הכתוב.

לפירושם [וכן לפירוש הרשב"א דלהלן] נראה שרק בקטן מועיל בעירובי חצרות ולא בשוטה, שודאי אין להאמינו שעשה את מה שאמרו לו. ולכן נקט רב הונא קטן. [גם ברא"ש נקט קטן בלבד]. ואולם הר"ף כתב חרש שוטה וקטן, ונראה מזה שפירש כרש"י. וכן מבואר בכמה וכמה ראשונים; פירוש רבנו חננאל ב"ש על הר"ף, הר"ד בפסקיו, תור"פ מאירי ורבנו ירוחם. וכ"מ במג"א (תט סקט"ו) שנקט להלכה. וכן נקט בגאון יעקב ובמשנ"ב תט סקמ"א. וע' גם בשפ"א שהקשה כמה קושיות על פירוש התוס'. והרשב"א פרש: בעירובי חצרות ישנה 'דעת אחרת מקנה', היינו בני החצר המקנים את רשותם – לכך מועיל קנין הקטן. משא"כ עירובי תחומין שאין שם דעת אחרת המקנה, אין מועיל קנין הקטן. מפירושו מבואר שצריך לתורת 'קנין' בין בע"ח בין בע"ת. ומתוס' משמע שבשניהם אין צריך. וברש"י מבואר שבע"ת צריך ובע"ח אין צריך. [ואף כשצריך 'קנין' פירשו אחרונים שאינו קנין ממש אלא שם המושאל הוא לומר שצריך פעולת חלות 'קנין שביטה'].

'או ביד מי שאינו מודה בעירוב. מאן? – אמר רב חסדא: כותאי' שהרי נכרי אין צריך להשיענו, שאינו בר שליחות הוא, אלא אפילו כותים המודים בתורה אלא שאינם מודים בעירוב שהוא מדברי חכמים, אינו עירוב (ריעב"ק).

ודלמא לא ממטי ליה? כדאמר רב חסדא בעומד ורואהו... וליחוש דילמא לא שקיל מיניה... חזקה שליח עושה שליחותו'. משמע שאין צריך לראות שנתן לו אלא שהגיע אליו [ובתורי"ד כתב: שיגיע לביתו], ודי בזה להניח שעשה המקבל את שליחותו וקיבל ממנו. וכן מבואר בדברי הראשונים. [וצריך עיון על לשון הטור ושלחן ערוך (תט, ח) 'וראה מרחוק שהגיע שם ונתנו לו'] [עפ"י באור הלכה תט, ח. וע' גם בחו"ב שהביא כן מהא"ז].

נראה כוונת הטור שראהו עם העירוב ומוכן ליתנו לו, כי אין די שיראה שהגיע בגופו שהרי יתכן שאבד העירוב בדרך, וגם שמה הגיע אליו ולא רצה ליתנו לו, אך אם ראה שהגיע ומוזמן ליתנו לו או שביד המקבל ליטול ממנו – די. הכלל, כל שהדבר מסור ביד המקבל – סומכים שעשה שליחותו, וכל שהוא תלוי בדעת הקטן אין סומכים.

דף לב

זרב נחמן, התם כדרב שמעיה דאמר רב שמעיה חזקה אין ב"ד של כהנים עומדים משם עד שיכלו כל מעות שבשופר'. ואין להקשות מכאן לרב ששת כמו שהקשו לעיל מכך שאמרו הטעם לפי שאין ב"ד מתעצלים – כי שם ברייתא היא אבל רב שמעיה אמורא הוא ויתכן שרב ששת אינו סובר כמותו (עפ"י רשב"א וריטב"א).

זוטבלת ואוכלת בקדשים לערב... חזקה אין ב"ד של כהנים עומדים משם עד שיכלו כל מעות שבשופר'. אם נקוט שאכילת הקדשים מעכבת הכפרה [ואין די בשנראה לאכילה], צריך לומר שבכלל עבודתם אכילת כזית מכל חטאת [שמסתבר שאין צריך אכילת כולה אלא די בכזית] כדי שיתכפרו בעליהם לאכול בקדשים לערב (עפ"י חזו"א קבד לוף פט:).

ככר הקדש שדומה לקונם. וכן הסכימו התוס' והרא"ש ורבנו ירוחם (יב, יח) ואו"ז (קלב). וכן נראה שנקט הרמ"א (שפ, ח) להלכה, אלא שמלשוננו משמע ש'קונם' חמור יותר מסתם נדרים. והאחרונים פקפקו על דבריו. (וע"ש בבאור הלכה שצדד לדינא שאם אסר ב'קונם' את אכילתו – מערב ב).
ב. הלכה כרב הונא, שכן סתם התנא בברייתא כמותו (ראשונים). ומבואר ברא"ש שרב הונא דלא כסומכוס. ורעק"א תמה הלא יכול להישאל על שבעתו והרי זה כיון לנזיר. וכ"מ ברשב"א, שאף סומכוס אית ליה לדינא דרב הונא. ושמא נקט הרא"ש שמשמע אף בכגון שנשבע ואסר על דעת רבים וכד' שאין לו התרה).

ב. תנן, מערבים לנזיר ביין ולישראל בתרומה (מפני שראוי לאחרים). סומכוס אומר: בחולין. ופירשו בגמרא שביין לנזיר לא נחלק סומכוס שמערבים מפני שאפשר לו להישאל על נזרו ולהתיר היין [משא"כ בתרומה אעפ"י שראוי לישאל עליה, הלא תחזור לטבלה, וסובר סומכוס שגזרו על שבות בין השמשות והרי אינו יכול לתקן את הטבל בין השמשות].

לדברי בית שמאי בברייתא אין מערבים לנזיר ביין ולישראל בתרומה [שאינה סעודה הראויה לו, אף לא מבעוד יום. ויתכן שהולכים ב"ש לשיטתם שאין שאילה לנזירות. רש"ש].

א. בגמרא פירשו סתם משנה במסכת כלים שמשערים לפי מה שהוא אדם – כסומכוס. וכתב הרא"ש שאעפ"י כ הלכה כחכמים החולקים על סומכוס שכן דעת בית הלל בברייתא, שמערבים לנזיר ביין.

ב. בתרומה טמאה לדברי הכל אין מערבים, שאינה ראויה לאכילה לשום אדם. וכן הדין בתרומה בזמן הזה (רי"א^ז).

אין מערבים בתשלומי תרומה, הגם שלא תחזור לטיבלה שהרי הם חולין מתוקנים – נראה מפני שאין שאילה לתשלומי תרומה (עפ"י דובב מישרים ח"א סוס"י קט).

ג. מערבים לגדול ביום הכפורים (הואיל וראוי לקטן לאכילה (רש"י). וגם לגדול סעודה הראויה מבעוד יום (רי"א).

א. גם במקום שאין בכל הסביבה קטן, כגון מחנות צבא מרוחקים – מערבים ביום הכפורים (הוראת הגרש"ז אויערבך, מובא בספר 'זעלהו לא יבול' ח"א עמ' קנט).

ב. כיוצא בדבר, מערבים בשבת שחל בה יום טוב ראשון של פסח במצה, הגם שאינה ראויה לאכילה עד הלילה – הואיל וראויה לקטנים (דובב מישרים ח"א סוס"י קלט; הר צבי).

ד. לדברי חנניה, כל עצמם של בית שמאי לא היו מודים בעירוב עד שיוציא מטתו וכל כלי תשמישו לשם (אותם שהוא סבור שיצטרך להם, או שרגיל בהם. עריטב"א). וכן העמיד רנב"י דברי ברייתא אחת. ואולם תנא דברייתא אחר סובר בדעת בית שמאי שמערבים במזון בלא כלי תשמיש, אלא שצריך שיהא ראוי לאכילה למערב עצמו בפועל, לכל הפחות מבעוד יום.

כתב בתורי"ד (תליתאה) שלא כפי הנראה מפרש"י (וע' חזו"א פ; חו"ב), שכאשר האדם נמצא בגופו במקום שקונה שבייתה, אין צריך שיהיו עמו כלי תשמישו אף לבית שמאי.

דפים ל – לא

מעריבים לכהן בבית הפרס, שאמר רב יהודה אמר שמואל: מנפח אדם בית הפרס והולך. רבי יהודה אומר: אפילו בין הקברות, מפני שיכול לחוץ – בשידה תיבה ומגדל – ולילך ולאכול. שסובר (כרבי יוסי בר' יהודה) אהל זרוק (= מיטלטל) – שמו אהל לחוץ בפני הטומאה. וחכמים סוברים אין שמו אהל (כרבי).

א. יש מפרשים שהשידה והתיבה מונחות על הקרקע והוא נכנס והולך בתוכן עד מקום העירוב

(עפ"י ר"ח ותוס'. וע' בפירוש הר' יהונתן שאין טפח בין הטומאה לתיבה). יש שהבינו לשיטה זו שאם הן נעות ע"י אנשים – לדברי הכל אין שמו אהל (כן נראה ברשב"א שהבין בשיטת ר"ח, והקשה על כך), ו"א שגם באופן זה נחלקו [ורק בוריקה באויר לא שמיה אהל לדברי הכל] (מהרש"א. וכ"מ בתוס' נזיר נה. והגיגה כה.).

ויש סוברים שבאופן זה שהן נחות [או אפילו נגררות על הארץ. ע' משל"מ הל' טומאת מת יא,א], אפילו לחכמים שמיה אהל [ומ"מ אין עירובו עירוב, אולי מפני שאין מצוי שיניח תיבה ארוכה כזו להיכנס. עמהרש"א]. לא נחלקו אלא כשהן נעות באויר (רשב"א בשם רש"י וראב"ד [ערש"י גטין ח:]), וכן נקטו הרשב"א והריטב"א לעיקר).

ב. כתבו הראשונים שאותה שידה ותיבה המכילות ארבעים סאה, אינם מקבלים טומאה ואעפ"כ אינן חוצצות בפני הטומאה, למאן דאמר אהל זרוק לא שמיה אהל. ויש מי שנראה מדבריו שבעודם מיטלטלים ואינם מונחים בקביעות – מקבלים טומאה (עריטב"א. וע' קהלות יעקב שהרות כב).

ג. רש"י כתב שחכמים ורבי יהודה סוברים כסומכוס שהעירוב צריך שיהא ראוי לו לאכילה. וכ"כ הריטב"א ולכן פסק שמעריבים לכהן בביה"ק שהרי ראוי לישראל.

והתוס' (כו) כתבו שגם חכמים החולקים על סומכוס מודים שאינו עירוב מפני שאינו יכול להגיע אליו והרי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר (וכ"מ בתורי"ד ובטור או"ח תט).

וכן הדין בעירוב על קבר יחידי לכהן טהור, בתרומה טהורה שלא הוכשרה לקבל טומאה; רבי יהודה מתיר מפני שיכול לילך בשידה וכו' וליטול העירוב על ידי פשוטי כלי עץ הנתונים על חודם, בענין שאינם מאהילים טפח על הקבר. וחכמים אוסרים אפילו בקבר יחידי מפני שקוננה בית בקבר שהוא אסור בהנאה [ורבי יהודה מתיר מפני שאין מעריבים אלא לדבר מצוה (כדברי רב יוסף) ומצוות לאו ליהנות ניתנו (כדברי רבא) ומאחר שקנה עירוב, שוב אינו צריך לו לשמרו. וחכמים אוסרים מפני שנוח לו שיישמר שאם יצטרך – יאכלנו].

הרמב"ם (עירובין ו, יז ובפיה"מ) פסק כחכמים שאינו עירוב מפני שבית הקברות אסור בהנאה והרי נהנה בשמירת העירוב. וכן פסקו כמה ראשונים (ערמב"ן מו. מ"מ בשם הגאונים; רבנו ירוחם יב, יח). וכן נפסק בטור ושלחן ערוך (תט, א). ומטעם זה אין חילוק בין כהן לישראל, שהרי נהנה מהקבר. ודוקא כשהניחו בקבר עצמו אבל לא מצדיו. ויש אומרים דוקא בקבר בנין נאסר, אבל קבר שבקרקע לא נאסר בהנאה (ע' משנ"ב תט סק"ב).

ויש שנראה מדבריהם שאמנם בין הקברות נוקטים להלכה לאסור בכהן, מפני שאהל זרוק לא שמיה אהל כדברי רבי שהלכה כמותו מחברו, אבל בישראל או בקבר יחידי נוקטים להלכה כרבי יהודה, שהלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו יחיד כנגד רבים (עפ"י מהר"ם מרוטנבורג והרא"ש והטור – ע' מהרש"א. וכן מבואר בדעת הרשב"א, שבהדושו כתב שהלכה כחכמים שאהל זרוק אין שמו אהל [ומש"כ בא"ת (כרך א עמ' רלט) בשם הרשב"א שלהלכה אהל זרוק שמו אהל – אינו], ובעבודת הקדש (ח) נקט הרשב"א שאין חשש הנאה מהנחת העירוב בקבר לפי שא"צ את שמירתו שם, כרבי יהודה. וכן דעת הר' יהונתן. וכתב ב'קרבן נתנאל' (מובא בבאה"ל תט, א) שבשעת הדחק אפשר לסמוך על דעה זו).

ומדברי הרי"א נראה שנקט להלכה אהל זרוק שמיה אהל, ולכך מעריבים לכהן בבית הקברות.

ובריטב"א משמע שלהלכה מערבים לכהן בבית הקברות מטעם אחר; מפני שראוי לישראל וצ"ע אם גם בתרומה הדין כן, שהרי ראוי ישראל להכנס ולהוציאה וליתן לכהן. אך בסוגיא להלן לה: משמע שצריך העירוב להיות ראוי להינטל על ידי המערב עצמו. וכ"כ הריטב"א להלן לה. וע' גם בתשובת עבודת הגרשוני (קד).

דף לא

נד. א. האם מערבים בדמאי, בטבל ובמעשרות?

ב. האם אפשר להניח עירוב על ידי אחר? ומה הדין ע"י מי שאינו בן דעת?

א. מערבים בדמאי [שאם ירצה יכול להפקיר נכסיו והריהו עני וראוי לאכלו כדברי בית הלל] ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו [אעפ"י שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכגון שהקדימו בשיבליים שנפטר מתרומה גדולה], ובמעשר שני והקדש שנפדו [אפילו לא נתן את החומש]. הכהנים מערבים בחלה ובתרומה טהורה. אבל לא בטבל [אפילו הטבול מדרבנן], ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו [אפילו ניטלה ממנו תרומת מעשר ולא תרומה גדולה, אם הקדימו בכרי], ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו [כהלכתם, כגון מעש"ש על גבי אסימון, והקדש ע"ג קרקע]. תרומה טמאה – אין מערבים בה (כדתנן להלן לה.). בזמן הזה שהתרומה אינה ראויה לאכילה לשום אדם, אין מערבים בה (ריא"ז).

ב. השולח עירובו ביד גדול בר דעת – עירובו עירוב. ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב, כגון כותיים (רב חסדא. ובכלל זה כל מי שאינו מודה לדברי החכמים. פוסקים) – אינו עירוב. ואם אמר לאחר לקבל ממנו, או אפילו מיד קוף או פיל המוליכו – הרי זה עירוב. ופירשו, בעומד ורואהו עד שמגיע אל המקבל, אבל אין צריך לראות הקבלה עצמה ועשיית העירוב, שחזקה שליח (גדול ובר דעת) עושה שליחותו. פירשו בגמרא על פי דברי רב הונא, שזה אמור רק בעירובי תחומין (שצריך לקנות שביתה, וקטן אינו קונה (רש"י); או משום שהואיל והוסמכו עירובי תחומין על הכתוב, החמירו בהם ולא האמינום. תוס'), אבל בעירובי חצרות קטן גובה את העירוב (שא"צ קנין (רש"י); או משום שיש שם דעת אחרת מקנה, לכך מועיל קנין הקטן (רשב"א), או משום שהקלו חכמים להאמינו (כפירוש התוס').

א. אם נותן עירובו ביד חרש שוטה וקטן או נכרי או קוף, ורואה שהניח והומו במקום מסוים, ואומר בעצמו 'שם תהא שבייתתי' – עירובו עירוב (ריטב"א ועוד, עפ"י הסוגיא במעילה. וודאי גם רש"י מודה לכך, שכיון שאמר 'תקנה לי פתי' נעשה הקנין על ידי עצמו [שפ"א, וכ"כ הפמ"ג להלכה. וה"ה בשליח גדול ואינו רואהו, יכול המשלח לומר וא"צ אמירת השליח כלל. פמ"ג תט ומובא בבאה"ל תיג], אבל בלא אמירה, אפילו רואהו לקטן שהניחו אינו עירוב – ע' מג"א תט סקט"ו ומשנ"ב סקמ"א).

ב. אם הקטן אומר למשלחו שהניח העירוב, צדד הגרעק"א שנאמן, וכמו שהאמינוהו לענין בדיקת חמץ. [ותמה על דברי התוס' שהוצרכו לחלק בין בדיקת חמץ לכאן. ונראה לכאורה שחילוק התוס' נצרך כי משם נראה שמלבד אמירתם צריך לסמוך גם על גוף הבדיקה שהיא נעשתה כראוי על ידיהם, ולזה אין די באמירתם, וע"כ הקשו שנאמר כן גם בעירוב שכל שהדבר מוטל עליו ודאי עושה שליחותו, וחילקו שדוקא בבית שלהם האמינום. ואולם במקום שכל הנידון הוא על אמירתם שקר או אמת, אין סברא לחלק אם הדבר שלהם או שאינם אלא שלוחים עליו. וע"ע תור"פ].

ג. בעירובי חצרות שיכול לעשות ע"י קטן, משמע מפירוש ר"י בן חכמון שהקטן המקבץ הוא המברך על מצות העירוב ואומר 'בזה העירוב מותר...'.
קפז